

**อย่างไรจึงจะเรียกว่าประพฤติ
ปฏิบัติธรรม**

กิตติวุฑฺโฒ ภิกขุ

โครงการ “อย่างไรจึงจะเรียกว่าประพฤติกฎปฏิบัติธรรม”

- ๑ อย่างไรจึงจะเรียกว่าประพฤติกฎปฏิบัติธรรม หน้า ๙
- ๒ การดำเนินชีวิตของคนเรา—แนวทางปฏิบัติ หน้า ๙
  - ๒.๑ อัครกิลมถานุโยค
  - ๒.๒ กามสัปดาห์กิลมถานุโยค
  - ๒.๓ มัชฌิมาปฏิปทา—ทางสายกลาง
    - ๑)....๒)....๓)....๔)....๕)....๖)....๗)....๘)....
- ๓ ศีล—ความมุ่งหมาย หน้า ๑๑
  - ๓.๑....๓.๒....๓.๓....๓.๔....๓.๕....
- ๔ ความสุขของคนเรา ๔ ประการ หน้า ๑๗
  - ๔.๑ ....อัครดีสุข
  - ๔.๒. ....โภคสุข
    - ก)....
    - ข)....
    - ค)....
    - ง)....ทำพิธีกรรม
      - ๑)....๒)....๓)....๔)....๕)....
    - จ)....
  - ๔.๓ อนนสุข
  - ๔.๔ อนวัชชสุข
- ๕ สรูป หน้า ๒๙
  - ๕.๑ ----ประพฤติกฎปฏิบัติทางกาย
  - ๕.๒ ....ประพฤติกฎปฏิบัติทางวาจา
  - ๕.๓ ....ประพฤติกฎปฏิบัติทางใจ

อย่างไรจึงจะเรียกว่าประพฤติกฎปฏิบัติธรรม

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส

๑ . . .

บัดนี้ อาตมภาพ จะได้แสดงพระธรรมเทศนา.... (ในเรื่อง....ประพฤติกเช่นไร ปฏิบัติเช่นไร จึงจะเรียกว่าประพฤติก-ธรรม ปฏิบัติธรรม....)

พระพุทธองค์ ได้ตรัสไว้ว่า

โย ชมฺมจารี กาเยน วาจา ย อุตฺต เจตสา

อิเชว นํ ปสฺสํนฺติ เปจฺจ สคฺเค ปโมทตฺติ.

ซึ่งแปลว่า ผู้ใดประพฤติเป็นธรรม พร้อมด้วยกาย
พร้อมด้วยวาจา พร้อมด้วยใจ ผู้นั้นย่อมได้รับความสรรเสริญ
ในโลกปัจจุบัน แม้ตายจากโลกนี้ไปแล้ว ย่อมได้รับความบันเทิง
ในโลกสวรรค์

นี่เป็นพระพุทธพจน์ที่พระพุทธองค์ท่านตรัสไว้

๒ กิตติวุฒโฒ ภิกขุ

คำว่า โย ธมฺมจารี แปลว่า ผู้ใดปฏิบัติเป็นธรรม หรือประพฤติธรรม ซึ่งเป็นที่คุ้นเคยคุ้นหูของพวกเราที่เป็น พุทธศาสนิกชนอยู่เสมอ เราพูดกันอยู่เสมอว่า การปฏิบัติธรรม หรือการประพฤติธรรม ซึ่งบางครั้งก็ถามว่า ประพฤติอย่างไร จึงจะเรียกว่าประพฤติธรรม ปฏิบัติอย่างไรจึงเรียกว่า ปฏิบัติ ธรรม บางทีเราก็ตอบไม่ถูก ที่ตอบไม่ถูกนั้นเพราะว่าเราไม่ เข้าใจว่าการประพฤติธรรมนั้นเขาประพฤติก่อนอย่างไร ปฏิบัติ ธรรมนั้นเขาปฏิบัติก่อนอย่างไร เราเข้าใจกันแต่เพียงว่า การ ปฏิบัติธรรมก็หมายถึงการนั่งหลับตาทำสมาธิ เราเข้าใจกันเพียง แค่นั้นว่า นี่คือการปฏิบัติธรรม หรือการปฏิบัติธรรม ก็คือ การไม่ต้องทำอะไร ซึ่งในความเข้าใจของเราทั่ว ๆ ไป และ เราเข้าใจกันอย่างนี้มานานแล้ว จึงทำให้เรานี้ไม่สามารถได้สาระ ประโยชน์จากพระพุทธศาสนาโดยสมบูรณ์ เพราะเราเข้าใจว่า การปฏิบัติธรรมหมายถึงการไม่ทำอะไร การปฏิบัติธรรม หมายถึง การสละละทิ้งทุกสิ่งทุกอย่างในโลกเพื่อไปปฏิบัติตนอีกโลก หนึ่ง ดังที่เราเห็นคนเข้าวัดนั่งสมาธิ แล้วเราก็มองดูว่า บุคคล เหล่านั้นเป็นผู้ปฏิบัติธรรม หรือบุคคลละทิ้งบ้านช่องการทำงานไป

อยู่วัดไปอยู่ป่า แล้วก็เข้าใจว่า นี่คือการปฏิบัติธรรม การมอง
พระพุทธศาสนาหรือความเข้าใจพระพุทธศาสนาเพียงมุมใดมุม
หนึ่ง บางครั้งก็ทำให้เกิดความเสียหาย เกิดความเข้าใจผิด ดัง
จะเห็นได้ในปัจจุบันนี้ ถ้าพระไปชวนโยมบ้าง ว่า “โยมไป
ปฏิบัติธรรมกันเถอะ” หรือ เราไปชวนเพื่อนบ้านว่า “ไป
ปฏิบัติธรรมกันเถอะ” เพื่อนก็จะอ้างว่า “ทำอย่างนั้นไม่ได้หรอก
เพราะว่ายังตัดภาระธุระไม่ได้ ลูกยังไม่โต หรือคนโตยังเรียน
ไม่สำเร็จ ยังจะต้องทำมาหากินประกอบอาชีพ ไม่สามารถปฏิบัติ
ธรรมะได้” ทั้งนี้เพราะความเข้าใจของคนทั่วไปนั้นมีความ
เข้าใจว่า การปฏิบัติธรรมนั้นจะต้องสละละทิ้งหน้าที่ ละทิ้ง
ครอบครัว ละทิ้งอาชีพการงาน จึงจะปฏิบัติธรรมะได้ ต้องไป
อยู่วัด จึงจะปฏิบัติธรรมะได้ ซึ่งเป็นความเข้าใจที่สวนกับความ
รู้สึกตามความเป็นจริงที่เราจะต้องมีชีวิตอยู่ในโลก และเป็น
ความรู้สึกที่ขัดกับคำสอนในพระพุทธศาสนา สวนทางกับคำ
สอนของพระพุทธเจ้า

๒ . . .

พระพุทธเจ้าท่านวางหลักอริยมรรค หรือ^๕ทางสาย
หนึ่ง ให้แก่ชาวโลกมาเป็นเวลาก่อนพุทธศักราช ๔๕ ปี^๖ ว่า
ในโลกนี้มีทางอีกสายหนึ่ง ซึ่งในสมัยก่อนที่จะตรัสรู้^๗นั้นชาวโลก
มีความรู้สึก^๘ว่า ทางที่มนุษย์จะเลือกเดินนั้นมีอยู่เพียง ๒ ทาง
ซึ่งในทางบาลีใช้คำว่า *อึดถึกลมถานุโยค* กับ *กามสุขัลลิกถานุโยค*
ทางหนึ่งก็คือ *ทางทำตนเองให้ลำบาก* เป็นทางที่ลำบาก เป็น
ทาง^๙ที่ขรุขระและ^{๑๐}เป็นทางที่ทรมาณ อีกทางหนึ่ง^{๑๑}เป็นทางที่ราบรื่น
สบาย *เต็มไปด้วยความผาสุกน่านาประการ* ในทางสองสาย^{๑๒}
เป็นทางที่ชาวโลกปฏิบัติกันมานาน

๒.๑....

ฝ่ายหนึ่ง ทรมาณตนเองให้ลำบาก ปฏิบัติตนเองให้
ลำบาก เช่นอยู่สบาย ๆ ไม่ชอบ ก็ไปนอนบนหนามบ้าง ไป
นั่งบนตะปูบ้าง ไม่นุ่งผ้าบ้าง อดอาหารบ้าง ที่เรียกว่า บำเพ็ญ
ทุกรกิริยา คือทรมาณตนเองให้ลำบาก บางคนก็ไปอย่างไฟ
ทง^{๑๓}หนักเพื่อที่จะให้จิตนี้หลุดพ้นจากกิเลส ก็ทรมาณตนเองด้วย

อย่างไรจึงจะเรียกว่าประพฤติกฎปฏิบัติธรรม ๕

วิธีต่าง ๆ จำกัดความสุขความสบายที่จะเกิดขึ้นแก่ชีวิตของตน
ปล่อยตัวไปตามธรรมชาติ ผ่าผ่องก็ไม่ต้องนั่ง แล้วยักระเหเรวร้อน
ไปไม่มีจุดหมายปลายทาง

๒.๒....

อีกประเภทหนึ่ง บำเพ็ญตนให้สบาย หากความสุข
ความสบายใส่ตนอย่างเต็มที่ เพราะเข้าใจว่าความสุขอย่างนี้เป็น
ทางแห่งความพ้นทุกข์ ที่เรียกว่า กามสุขัลลิกานุโยคว่า ความ
สุขที่มนุษย์จะพึงแสวงหาและบรรลุดังนั้นก็คือความสุขทางกาม
ซึ่งเราเห็นได้ในการประพฤติกฎปฏิบัติในประเทศอินเดีย ที่แสวง
หาความสุขกันด้วยวิธีการต่าง ๆ เหล่านี้

๒.๓....

เมื่อพระพุทธองค์ได้ตรัสรู้อนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณได้
ประกาศทางอีกสายหนึ่งแก่ชาวโลกซึ่งไม่สุดโต่งใน ๒ วิธีนี้
ที่เรียกว่า ทางสายกลาง หรือ มัชฌิมาปฏิปทา อันเป็นทาง
ปฏิบัติทางเดิน คือจะให้มนุษย์นี้เข้าถึงความสุข ซึ่งพระพุทธร
องค์ ได้แยกความสุขของมนุษย์ในโลกนี้ออกไว้เป็น ๓ ระดับ
ด้วยกัน คือ

๖ กิตติวุฒ โภคะ

ระดับที่ ๑ ความสุขในชีวิตปัจจุบัน

ระดับที่ ๒ ความสุขในโลกหน้า

ระดับที่ ๓ ความสุขนิพพาน ไต่แก้ความสุขที่ปฏิบัติตน
ให้พ้นโลก เป็นความสุขขั้นสุดยอด ขั้นสูงสุด

และได้ชี้ทางแห่งการปฏิบัติที่เรียกว่า มัชฌิมาปฏิปทา
คือ ทางสายกลางขึ้นไว้ว่า ทางเส้นนี้จะเป็นทางที่จะนำคนให้ถึง
ความสุข ทั้งในปัจจุบัน โลกหน้า และประโยชน์ขั้นสูงสุด
จึงได้ชี้ทางเส้นนี้ไว้ที่เรียกว่า มัชฌิมาปฏิปทา ซึ่งในมัชฌิมา-
ปฏิปทา หรือในมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ประการนั้น ได้
ทรงเน้นให้เห็นถึงแนวทางของการปฏิบัติที่เรียกว่า ปฏิบัติธรรม
ไว้โดยสมบูรณ์ และได้ตรัสถึงการปฏิบัติธรรมที่สมบูรณ์ว่า จะ
ต้องเป็นไปให้พร้อมด้วยกาย ด้วยวาจา และด้วยใจ

คำว่า ปฏิบัติธรรม ให้พร้อมด้วยกาย วาจา ใจ
นั้น ปฏิบัติอย่างไร?

ในมรรค อันประกอบด้วยองค์ ๘ บอกไว้ชัดเจน

อย่างไรจึงจะเรียกว่าประพฤติกฎปฏิบัติธรรม ๗

๑) องค์มรรคข้อที่ ๑ คือ **สัมมาทิฏฐิ** ได้แก่ ความเห็นชอบ การปฏิบัติธรรมซึ่งเกี่ยวกับทางจิตใจนั้น จะต้องปรับที่ **สัมมาทิฏฐิ**

๒) คนเราถ้ามี **สัมมาทิฏฐิ** คือความเห็นชอบเป็นประการต้นแล้ว ความดำริหรือคิดต่าง ๆ ก็เป็นไปในทางที่ชอบ ที่เรียกว่า **สัมมาสังกัปปะ**

๓) การใช้วาจา การเจรจา ก็เป็นไปในทางที่ชอบ ที่เรียกว่า **สัมมาวาจา**

๔) การประกอบกิจการงานต่าง ๆ ก็ย่อมจะเป็นไปในทางที่ชอบ ที่เรียกว่า **สัมมากัมมันตะ**

๕) การเลี้ยงชีวิต หรือการประกอบอาชีพ ก็เป็นไปในทางที่ชอบ ที่เรียกว่า **สัมมาอาชีวะ**

๖) แม้การทำความเพียร ความพยายามใด ๆ ก็เป็นความเพียร ความพยายามในทางที่ชอบ ที่เรียกว่า **สัมมาวายามะ**

๗) การระลึกรู้ถึงสิ่งใดก็ตาม ก็ย่อมจะเป็นไปในทางที่ชอบ ที่เรียกว่า **สัมมาสติ**

๘ กิเลสวาทโธ ภิกขุ

๘) ความตั้งใจจะทำอะไรก็ตาม ก็จะเป็นไปในทางที่
ชอบ คือ สัมมาสมาธิ

ฉะนั้น ในมรรค ๘ จึงเริ่มจากสัมมาทิฏฐิเป็นข้อที่ ๑
คือความเห็นชอบ ท่านกล่าวว่า ถ้าคนเรามีความเห็นชอบเป็น
เบื้องต้น ก็จะปฏิบัติชอบต่าง ๆ ตลอดไป

ความเห็นชอบที่เป็นสัมมาทิฏฐินั้น เห็นอย่างไร
จึงจะเรียกว่า เห็นชอบ?

คำว่า เห็นชอบ ในที่นี้ ก็คือ เห็นให้ถูกต้องตาม
ทำนองคลองธรรม เห็นให้ตรงกับความเป็นจริง ไม่เป็นความ
เห็นที่วิปริต คลาดเคลื่อนจากความจริง พระพุทธองค์ ได้ตรัส
ให้เราได้มีความเห็นที่เป็นสัมมาทิฏฐิ ก็เพื่อให้เราเห็นได้ถูก
ถูกต้องตามความเป็นจริง เห็นสิ่งใดไม่เที่ยง ก็เห็นว่าไม่เที่ยง
สิ่งใดเป็นทุกข์ ก็เห็นว่า เป็นทุกข์ สิ่งใดเป็นอนัตตา ก็เห็นว่า
เป็นอนัตตา อย่างนี้เป็นต้น สิ่งใด ไม่สวยงาม ก็เห็นว่าไม่

สวยงาม ถ้าความเห็นเป็นไปตรงตามความเป็นจริงอย่างนี้ ก็
เป็นสัมมาทิฏฐิ แต่ถ้าเมื่อไร เราเห็นสิ่งที่ไม่เที่ยงว่าเป็นของ
เที่ยง เห็นสิ่งเป็นทุกข์ว่าเป็นสุข เห็นสิ่งที่ปราศจากตัวตนว่า
มีตัวมีตน เห็นสิ่งที่ไม่งามว่าเป็นของงาม ความเห็นเช่นนั้น
ก็เป็นความเห็นที่ผิด เป็นมิจฉาทิฏฐิ ตลอดจนความเห็นใน
เรื่องอื่น ๆ ที่ไม่เป็นไปตามสภาพของความเป็นจริง ความเห็น
ในเรื่องของสังคัมมนุษย์ ที่เป็นอยู่ในโลกปัจจุบัน ที่ไม่ตรงกับ
ความเป็นจริงกับธรรมชาติของมนุษย์ ก็เป็นมิจฉาทิฏฐิ ได้
เช่นเดียวกัน เช่นความเห็นที่ปฏิเสธคุณงามความดี ปฏิเสธ
จริยธรรมต่าง ๆ ในโลก ที่เรียกว่า นัตถิกทิฏฐิ คือ ความ
เห็นที่เป็นไปในเชิงปฏิเสธ เช่นปฏิเสธว่า การทำบุญ ไม่มีผล
ของการกระทำ การทำกรรมดี กรรมชั่ว ไม่ได้รับผลดี ไม่ได้
รับผลชั่ว บุญคุณพ่อแม่ ไม่มี สวรรค์ไม่มี นรกไม่มี ชาตินี้
ไม่มี ชาคินหน้าไม่มี ก็เป็นความเห็นที่เรียกว่า นัตถิกทิฏฐิ คือ
ความเห็นผิดในเชิงปฏิเสธ ปฏิเสธจริยธรรมต่าง ๆ เป็นความ

เห็นผิด เป็นมิจฉาทิฏฐิประเภท *อกิริยติฏฐิ* ซึ่งเป็นความเห็น
ที่เป็นอันตราย ความเห็นเช่นนี้ พระพุทธเจ้า ท่านตรัสว่า
เป็น *มัคคาวรณ์* เป็น *สัคคาวรณ์* คือ ความเห็นที่ห่างสวรรค์
ห่างนิพพาน บิ่ดประตูสวรรค์ บิ่ดประตูนิพพาน เพราะว่า
คนที่มีความเห็นอย่างนี้ ไม่มีโอกาสไปสวรรค์ ไม่มีโอกาสไป
นิพพาน ไปได้ทางเดียวเท่านั้น คือ *อบาย* อันเป็นอบายภูมิ
คือ ภูมิที่ต่ำ

ฉะนั้น ความเห็นจึงเป็นเรื่องสำคัญ การปฏิบัติธรรม
ที่พระพุทธองค์ ท่านตรัสว่า *โย ธมฺมจารี* ผู้ใดปฏิบัติเป็น
ธรรม หรือ ผู้ใดประพฤติธรรม ก็หมายถึงประพฤตินในสิ่งที่ดี
งาม ในสิ่งที่ถูกต้องตามความเป็นจริง แม้ว่า พระพุทธองค์จะ
ไม่ได้ตรัสสอนไว้ในเรื่องของความดี ในเรื่องของความงาม
ก็ตาม แต่ถ้าเราปฏิบัติถูกต้องตามแนวทาง ก็ถือว่า ผู้นั้นเป็น
ผู้ปฏิบัติธรรม แม้นคนที่นับถือศาสนาต่างกัน แต่ปฏิบัติในสิ่งที่
ดีที่งามก็ถือว่า ผู้นั้นเป็นผู้ปฏิบัติธรรม เพราะเรื่องของความดี
นั้น ไม่จำกัดว่าเป็นของศาสนาใดๆ ไม่จำกัดว่าเป็นของใคร

เพราะความดีนั้นเป็นของโลก สัตว์โลกทุกคนมีสิทธิที่จะประ-
พฤติกุศลปฏิบัติคุณงามความดี

๓ . . . .

การปฏิบัติธรรมตามหลักพระพุทธศาสนาที่พระพุทธ-
องค์ท่านตรัสสอนไว้^๕ หมายถึงการปฏิบัติในสิ่งที่ดีงาม ไม่
นำความเดือดร้อนไปสู่ผู้อื่น ถ้าความเดือดร้อนนั้นไม่เกิดขึ้น
กับตนและผู้อื่น การปฏิบัติเช่นนั้น ก็ถือว่า เป็นสิ่งที่ดี
เช่นที่ได้ตรัสไว้ว่า การเบียดเบียนกันเป็นสิ่งที่ไม่ดี เพราะ
การเบียดเบียนกันนั้น เป็นการสร้างความทุกข์ให้แก่ผู้อื่น ให้
เว้นในการเบียดเบียนกัน การที่ตรัสไว้ให้เราเว้นในสิ่งที่ตรัส
ในเรื่องของศีล เช่น ศีล ๕ เป็นต้น

- ข้อแรก ให้เว้นจากการฆ่าสัตว์
- ข้อสอง ให้เว้นจากการลักทรัพย์
- ข้อสาม ให้เว้นจากการประพฤตผิดในกาม
- ข้อสี่ ให้เว้นจากการพูดเท็จ
- ข้อห้า ให้เว้นจากการดื่มเครื่องดองของเมาต่าง ๆ

พระพุทธเจ้า ไม่ห้าม แต่ตรัสให้เว้น ไม่ได้ห้ามฆ่า
สัตว์ ห้ามลักทรัพย์ ห้ามประพฤตินอกใจ เพราะสิ่งทั้งปวง
เหล่านี้ เป็นเรื่องของโลก สัตว์โลกที่เกิดมานั้น ห้ามไม่ได้
แต่ถ้าผู้ใดเว้นได้ ผู้นั้น ก็พ้นเวรพินกรรม ท่านสอนให้เว้น
สิกขาบททุกข้อที่เราสมาทานเมื่อสักครู่นี้ (ก่อนแสดงธรรม-
เทศนา ผู้ฟังธรรมจะต้องสมาทานศีลก่อน ตามประเพณี) จึง
มีคำว่า เวรมณี อยู่ตอนท้ายโดยพระพุทธเจ้าท่านไม่บังคับ
คำสอนของพระพุทธองค์นั้น ไม่บังคับ แต่สอนให้เว้น เพราะ
การบังคับให้ชาวโลกกระทำในสิ่งที่ทำไม่ได้นั้น ไม่ใช่เป็นวิสัย
ของบัณฑิต หรือนักปราชญ์ เช่น พระพุทธเจ้าท่านจะสอน

พระพุทธเจ้า ท่านเข้าใจโลกว่า โลกมนุษย์นี้ มีการ
เบียดเบียนกัน การที่จะให้โลกนี้ ไม่ฆ่ากันเลยนั้นเป็นไปได้
ก็ไม่เรียกว่า โลกมนุษย์ โลกมีการฆ่ากัน แต่ว่าท่านสอนว่า
ผู้ใดที่สามารถเว้นได้ในสิ่งทั้งปวงเหล่านี้ ผู้นั้น ก็ไม่ต้องรับ
วิบากกรรมต่อไป การเบียดเบียนผู้อื่นก็เท่ากับเบียดเบียนตนเอง
นี่เป็นลักษณะคำสอนในพระพุทธศาสนา ซึ่งเราจะเห็นว่า
พระพุทธเจ้านั้น ท่านตรัสสอนในสิ่งที่ไม่บังคับ ไม่บังคับ

ความรู้สึกของคน และไม่ทวนกระแสโลก สอนธรรมะให้เป็นไปตามกระแสของโลก เป็นแต่เพียงว่าเราเข้าไปไม่ถึงกระแสที่พระพุทธเจ้าตรัสสอนไว้ อย่างศีล ๕ ก็ได้ปรารภถึงกระแสโลกเป็นหลักใหญ่ จึงตรัสถึงเรื่องศีล ๕ ขึ้น

๓.๑....

กระแสโลกนั้น ก็คือมนุษย์เราทุกคนเกิดมา หรือสัตว์ทุกจำพวกที่เกิดมานี้ พระพุทธเจ้าท่านตรัสว่า เราแสวงหาสิ่งหนึ่ง ซึ่งเราต้องการกันมาก และบางคนก็ได้ บางคนก็ไม่ได้

สิ่งที่เราแสวงหานั้น คืออะไร?

ท่านตรัสว่า สิ่งที่มนุษย์แสวงหากันนั้น ก็คือ เรื่องของความรัก มนุษย์ต้องการความรัก เริ่มตั้งแต่เราเกิดมาในโลกนี้ เราก็แสวงหาความรักจากพ่อจากแม่ เป็นลูก ก็ต้องการให้พ่อแม่รัก เราถือว่าความรักนั้นเป็นความอบอุ่นของพ่อแม่ ซึ่งเราจะมีความรู้สึกเหมือน ๆ กันว่า ในวัยที่เราเป็นเด็ก เด็กทุกคนถ้าได้อยู่กับพ่อกับแม่ มีความรู้สึกอบอุ่น และยามใดที่เราพลัดพรากจากพ่อจากแม่ไป ประสบความทุกข์ เราารู้สึกว่าเหว่ บุคคลแรกที่จะคิดถึงก็คือ พ่อแม่ของตนเอง นี่เป็นหลัก

เพราะอะไร....!

เพราะว่า ลูกนั้นต้องการความรักจากพ่อแม่ พ่อชีวิต
เจริญเติบโตขึ้น เราก็ต้องการให้คนต่าง ๆ รักเรา มีพี่ก็ต้องการ
ให้พี่รัก มีน้องก็ต้องการให้น้องรัก มีสามีก็ต้องการให้สามีรัก
มีภรรยา ก็ต้องการให้ภรรยารัก เป็นพ่อเป็นแม่คน มีลูกก็ต้องการ
การให้ลูกรักเรา มีเพื่อนก็ต้องการให้เพื่อนรักเรา มีผู้บังคับ
บัญชา ก็ต้องการให้ผู้บังคับบัญชารักเรา มีลูกน้องก็ต้องการ
ให้ลูกน้องรัก สรุปแล้วว่ามีมนุษย์ที่เกิดมานี้ก็ต้องการความรัก
ความรักเป็นสิ่งที่ต้องการมาก และพระพุทธองค์ได้ประกาศไว้
ว่า ในความรักทั้งปวงเหล่านี้ ไม่มีผู้ใดรักผู้อื่นเท่ากับรักตัวเอง
ท่านบอกว่า ความรักทั้งหมดในโลกนี้ ถ้าประมวลแล้ว ทุกคน
ก็รักตัวเอง ทรัสว่า นตฺถิ อตฺตสมิ เปมึ ซึ่งแปลว่า ความ
รักอื่นเสมอด้วยตนไม่มี ฉะนั้นเมื่อตนเป็นที่รักของตนทั้งนี้
ชีวิตของใคร ใครก็รัก พระพุทธองค์ จึงวางหลักศีลไว้เป็น
ข้อที่ ๑ คือ ปาณาติปาตา เวรมณี เมื่อชีวิตของใคร ใคร
ก็รัก สัตว์โลกทั้งหลาย จึงไม่ควรทำลายชีวิตซึ่งกันและกัน
ไม่ควรทำลายชีวิตของผู้อื่น จึงสอนให้เว้นปาณาติบาตเป็นข้อที่

๑ คือศีล ๕ ข้อนี้ ข้อใดสำคัญมาก ท่านวางไว้เป็นข้อที่ ๑ ที่ ๒ ที่ ๓ ที่ ๔ ที่ ๕ มีความสำคัญรองลงไป แสดงให้เห็นว่า พระพุทธเจ้าท่านพิจารณาเห็นแล้วว่าเรื่องความรักชีวิตของคนนั้น เป็นยอดความรักทั้งปวง ฉะนั้น จึงให้สัตว์โลกทั้งหลาย เว้นจากการเช่นฆ่ากัน จึงวางศีลข้อที่ ๑ คือ ปาณาติบาต ไว้เป็นอันดับแรก

๓.๒....

คนเราเมื่อมีชีวิตอยู่ในโลกนี้ สิ่งที่เราครอบงอมมาจากชีวิต คนเรารักอะไรบ้าง? ความรักที่รองลงมาจากชีวิตก็คือ รักทรัพย์สมบัติ สมบัติของใคร ใครก็รัก ฉะนั้น ท่านจึงวาง ความสำคัญของศีลข้อที่ ๒ ไว้ว่า เมื่อสมบัติของใคร ใครก็รัก มนุษย์จึงมีความรักสมบัติ มีความต้องการสมบัติเป็นอันดับที่ ๒ รองลงมาจากชีวิต ถ้าจะรักษาชีวิตแล้ว พระพุทธเจ้าท่านก็สอนว่า แม้จะต้องเสียทรัพย์สมบัติมากมายเพียงใด ก็ต้องเสียสละ เช่น เสียสละทรัพย์เพื่อรักษาชีวิตของตนเองไว้ อย่างนี้เป็นต้น เสียสละทรัพย์ เพื่อรักษาอวัยวะอย่างนี้เป็นต้น ฉะนั้น ทรัพย์สมบัติจึงเป็นสิ่งที่มนุษย์ปรารถนารองลงมา ท่านก็สอนให้เว้นจากการประพฤติกิผิดที่ เรียกว่า อทินนาทาน

๓.๓....

เมื่อมนุษย์มีทรัพย์สินสมบัติแล้ว ประการที่ ๓ มนุษย์ต้องการอะไร ? คนเรามีชีวิตอยู่ มีเงิน มีทอง มีสมบัติ ก็ต้องการความสุข ต้องการความสุข เพราะโลกที่เราเกิดนี้ ภูมิที่เราเกิดนี้ เรียกว่า กามภูมิ เป็นภูมิที่สัตว์ทั้งหลายแสวงหาความสุขทางกาม เพราะฉะนั้น ความสุขที่มนุษย์ต้องการรองลงมาจากสมบัติ คือ กามารมณ์ มนุษย์ก็แสวงหากาม ซึ่งเป็นความสุขทางกาม มนุษย์จึงต้องมีครอบครัว และเมื่อได้กามาแล้ว กามของใคร ใครก็รัก กามของใคร ใครก็หวง ท่านก็สอนไม่ให้แย่งความรักซึ่งกันและกัน ให้เคารพสิทธิซึ่งกันและกัน ก็วางศีลไว้เป็นข้อที่ ๓ กามเมสุ มิจฉาจาร ให้เว้นจากการประพฤตินอกกาม ไม่ให้ช่วงชิงความรักของผู้อื่นมาเป็นของตน

๓.๔....

มนุษย์เมื่อได้ ๓ สิ่งนี้แล้ว ประการที่ ๔ มนุษย์ต้องการอะไร ? มนุษย์เมื่อได้ความสุขมาแล้ว ก็ต้องการ ความสัตย์ ความจริง ความซื่อสัตย์ซื่อตรงต่อกัน เช่น ความจริงใจต่อกัน ไม่มีการพูดเท็จหลอกลวง ท่านก็ให้เว้นจากการพูดมุสาว่าท ซึ่งเป็นศีลข้อที่ ๔

๓.๕....

พอถึงข้อที่ ๕ มนุษย์ได้ ๔ ประการนี้แล้ว ปรารถนาอะไร ? มนุษย์ก็ปรารถนา ความสุขสวัสดิ มีชีวิตอยู่ในโลกนี้ด้วยความปลอดภัย ด้วยความสวัสดิ ความปลอดภัย ความสวัสดิ หรือความสุขจะเกิดขึ้นแก่ชีวิตนี้ได้ก็ต้องมีชีวิตอยู่อย่างผู้มีสติ ท่านก็สอนให้เว้นจากสิ่งที่ทำลายสติ สิ่งที่ทำลายสตินั้นคืออะไร ? คือเครื่องคองของเมาต่าง ๆ สิ่งเสพติดต่าง ๆ ให้เว้น เพราะสิ่งทั้งปวงเหล่านี้ ทำให้คนขาดสติ และเมื่อขาดสติแล้ว มนุษย์ก็สามารถทำทุกสิ่งทุกอย่างได้ จึงได้วางไว้เป็นศีลข้อที่ ๕ ว่า ให้เว้นจากการดื่มเครื่องคองของเมาต่าง ๆ

๔...

ความสุขของฆราวาสผู้ครองเรือน ของชีวิตมนุษย์ที่เกิดมาในโลกนี้ จะเกิดขึ้นโดยสมบูรณ์ได้ ก็ด้วยอาศัยเหตุผลทั้งที่ได้กล่าวมา ศีลในพระพุทธศาสนาจึงเกิดขึ้นเพื่อปรารถนาความสุขของสัตว์โลกเป็นที่ตั้ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งก็คือ ความรักที่มนุษย์ทุกคนแสวงหากัน และความรักที่มนุษย์ต้องการนั้นก็คือ

๑๘ กิเลสวิฆเนศ ภาณู

รักสุข รักความสุข และก็เกลียดความทุกข์ ทุกคนรักความสุข ต้องการความสุข ขึ้นชื่อว่า ความทุกข์ที่เราเกลียดชังทั้งนั้น ไม่ต้องการความทุกข์ ต้องการความสุขเพียงอย่างเดียว ยิ่งชีวิตของฆราวาสผู้ครองเรือนด้วยแล้วก็ต้องการความสุขมาก แต่ความสุขจะเกิดขึ้นโดยสมบูรณ์ได้จะเกิดขึ้นมาได้อย่างไร ?

พระพุทธเจ้า ท่านตรัสไว้ว่า กุศล^๕ผู้ครองเรือนจะมีความสุขได้ ก็ด้วย ๔ ประการด้วยกัน

๔.๑....

ประการแรก เรียกว่า อตฺถิสุข คือความสุขที่เกิดขึ้นจากการมีทรัพย์สมบัติ คือเป็นมนุษย์นี้ ถ้าไม่มีหลักฐาน ไม่มีทรัพย์สมบัติแล้ว ความสุขในชีวิตของมนุษย์นั้น จะเกิดขึ้นโดยสมบูรณ์ไม่ได้ ผู้ครองเรือนต้องมีทรัพย์สมบัติ ต้องมีเงินทองไว้ใช้จ่าย ท่านก็ตรัสสอนถึงเรื่อง อตฺถิสุข ประการแรกว่า ความสุขของผู้ครองเรือนนั้นจะต้องประกอบด้วยหลักฐาน มีหลักฐาน มีทรัพย์สมบัติ มีปัจจัย ๔ สมบูรณ์ ซึ่งเราจะได้

บัจจันนี้มาอย่างไร ? ท่านก็ตรัสสอนถึงเรื่อง ทัศนธรรมิกัตถ-
ประโยชน์ มนุษย์จะได้ทรัพย์สมบัติขึ้นมาได้ก็ต้องประกอบด้วย

๑. ความขยันหมั่นเพียร ในการประกอบอาชีพและการ
งานต่าง ๆ (อุฏฐานสัมปทา)
๒. รู้จักรักษาทรัพย์สมบัติที่หามาได้ มิให้สูญหาย มิให้
มีภัย มีอันตราย (อนรักขณาสัมปทา)
๓. ต้องเลือกคบแต่คนดี ๆ เป็นมิตร เป็นสหาย เป็น
เป็นเพื่อน (กัลยาณมิตตตา)
๔. ต้องดำรงชีวิตให้เหมาะสมกับฐานะของตน (สม-
ชีวิตา)

ถ้าประกอบด้วยธรรมะ ๔ ประการนี้ หรือปฏิบัติตาม
หลักธรรม ๔ ข้อนี้ ผู้นั้นก็ไม่ยากจน คือ ต้องขยัน ต้องรู้จัก
รักษา ต้องรู้จักคบคนดีเป็นมิตร ต้องรู้จักดำรงฐานะให้เหมาะ
สม ให้พอดีแก่ชีวิตของตน โดยไม่ให้ฝืดเคือง และฟุ่มเฟือย
จนเกินไป อย่างนี้เรียกว่า อตถิสฺส

๔.๒....

ประการที่ ๒ การมีทรัพย์สมบัติ หรือว่ามีความสุข ไม่ใช่ว่ามีแล้วก็มีความสุข พระพุทธเจ้าท่านตรัสเป็นข้อที่ ๒ ลงไปอีกว่า สมบัติมีไว้เพื่ออะไร? สมบัติมีไว้เพื่อบริโภค ท่านจึงตรัสข้อที่ ๒ ว่า โภคสุข แปลว่า ความสุขที่เกิดขึ้นจากการบริโภคสมบัติหรือความสุขที่เกิดขึ้นจากการใช้ทรัพย์อย่างทุกวันนี้ที่เราทำมาหากิน แสวงหาเงินทองมา ถ้าตั้งปัญหาว่า หามาทำไม? หามาไว้ดูเล่นหรือว่าหามาเก็บไว้เฉยๆ ถ้าใครหาทรัพย์สมบัติมาไว้ดูเล่น หรือเอามายึดถือ เอามาเซยชมแล้ว โดยไม่ใช้จ่าย โดยไม่บริโภค คนนั้นก็บ้า ทายไปก็ลงอเวจี ลงสู่อบาย ต้องเกิดเป็นนุหฺเลียมเผ้าทรัพย์ เกิดเป็นสัตว์เดรัจฉานเผ้าทรัพย์ เพราะมีทรัพย์แล้วไม่รู้จักบริโภคความสุขก็ไม่เกิด นอกจากไม่เกิดสุขแล้ว ยังเกิดทุกข์อีก เกิดทุกข์เกรงว่าสมบัตินี้จะถูกคนมาปล้น ถูกคนมาขโมย หรือมาคคโกงไป ถูกไฟไหม้ ถูกน้ำท่วม เกิดความเป็นห่วง แล้วก็เกิดทุกข์ ทุกข์เกิดขึ้นจากความเป็นห่วงสมบัติ พระพุทธเจ้าท่านจึงสอนว่า มีสมบัติต้องใช้สมบัติ ต้องบริโภคสมบัติ มีอาหารก็ต้องบริโภค มีข้าวต้องกิน มีน้ำต้องเอาไว้ดื่ม ไม่ได้มีไว้ดู

เฉย ๆ แต่การบริโภคน้ำมันนี้ จะให้เกิดความสุขได้อย่างไร ?
ท่านตรัสสอนไว้โดยละเอียด เมื่อเรามีสมบัติแล้ว ต้องรู้จัก
บริโภค รู้จักใช้ วิธีใช้สมบัติหรือบริโภคสมบัติ พระพุทธเจ้า
ท่านบอกว่า ท่านตรัสไว้ว่า ให้ใช้ไปในทาง ๕ ทาง คือเมื่อ
เราแสวงหาสมบัติมาได้ ให้แบ่งสมบัตินั้นออกไปเป็น ๕ ส่วน
๕ ส่วนนี้ไม่ใช่หมายความว่าแบ่งให้เท่า ๆ กันแต่ละส่วน ไม่
จำเป็นต้องเท่ากัน ดูความจำเป็นว่า ส่วนไหนใช้มาก ส่วนไหน
ใช้น้อย แต่ให้แบ่งออกไปเป็น ๕ ส่วน

ก....

ส่วนที่ ๑ ไป เลี้ยงดูพ่อแม่ของตนเอง เพราะว่าทุก
คนเกิดมาต้องมีพ่อแม่ และพ่อแม่ นั้น ท่านเลี้ยงดูมาเลี้ยงดู
มาจนเติบโตใหญ่ ส่งให้ศึกษาเล่าเรียนจนมีหลักมีฐาน เมื่อเรา
เจริญเติบโตขึ้น แสวงหาทรัพย์ได้แล้ว เราต้องเลี้ยงดูพ่อแม่
ของเรา คือคนแรก ต้องนึกถึงพ่อแม่เสียก่อน ถ้าพ่อแม่ของ
เราล้มหายตายจากไปแล้ว เราไม่มีพ่อแม่ ก็ต้องนึกถึงบุตร
ภรรยา มีบุตรมีภรรยา ต้องเลี้ยงดูบุตรภรรยาให้เป็นสุข ถ้า

บุตรภรรยาไม่มี เราก็ต้องมีผู้รับใช้ มีบริวาร ต้องเลี้ยงดูคน
ของเราให้เป็นสุข นี่เป็นการใช้ทรัพย์ประการที่ ๑ ที่เป็น
ประโยชน์

ข....

ส่วนที่ ๒ ใช้ เลี้ยงมิตรสหายเพื่อนฝูง คนเราทุก
คนเกิดมาในโลก ต้องมีเพื่อนเราอยู่คนเดียวไม่ได้ มีทั้งเพื่อนใน
เรือน เพื่อนนอกเรือน เพื่อนในเรือนก็คือพ่อแม่ ที่เรียกว่า
บิดามารดาเป็นมิตรในเรือนของบุตร เรามีพ่อแม่ เป็นเพื่อนใน
เรือน เพื่อนนอกเรือน ก็คือมิตรสหายทั่วไปที่ช่วยเหลือการ
งานของเราให้สำเร็จ เราทำงานคนเดียวไม่ได้ ต้องมีเพื่อน
ต้องมีเพื่อนช่วยเหลือ ฉะนั้นเมื่อมีทรัพย์สมบัติ เราได้ส่วนใด
ส่วนหนึ่งมา ต้องเลี้ยงดูเพื่อนฝูง เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่เพื่อนฝูง
ไม่เอารักเอาเปรียบเพื่อน ต้องเอื้อเฟื้อเพื่อนฝูง คนที่ไม่เอา
เปรียบเพื่อนนั้น ก็ย่อมจะมีเพื่อน เพราะการที่เราเอาเปรียบ
เพื่อนก็เท่ากับเราจะต้องเสียเพื่อน บางคนต้องยอมเสียทรัพย์
สินเงินทอง หรือที่เรียกว่า ยอมเสียเปรียบ เพื่อรักษาความ
เป็นเพื่อนเอาไว้ ถ้าเอาเปรียบเพื่อน เราก็ต้องเสียเพื่อนบางคน
ก็ต้องเสียเปรียบด้วยการรักษาความเป็นเพื่อนไว้

ก....

ส่วนที่ ๓ สำหรับเอาไว้ เพื่อสวัสดิภาพของตัวเอง ในยามแก่เฒ่าเจ็บป่วยหรือเวลามีภัย มีอันตราย จำเป็นต้องใช้ทรัพย์สินสมบัติทั้งสิ้น ชีวิตของคนมันต้องแก่ สุภาพชนท่านสอนว่า “ขอนไม้ที่ไม่มีเห็ด ไม่มีคนเฒ่า คนแก่ที่ไม่มีสมบัติ ลูกหลานก็ไม่เฒ่า ลูกหลานก็ไม่เอาใจใส่” เพราะไม่มีสมบัติอะไรให้ ก็ไม่มีใครมาประจบมากอยเอาใจ ท่านจึงบอกว่าเหมือนขอนไม้ที่ไม่มีเห็ด ฉะนั้น ชีวิตของคน ก็ต้องสะสมทรัพย์สินสมบัติไว้ส่วนหนึ่งไว้เป็นที่พึ่งในยามแก่เฒ่า ในยามเจ็บป่วย เราจะได้มีเงินรักษาพยาบาล เวลาชีวิตเกิดภัย เกิดอันตรายขึ้นมาจะได้มีเงินไว้ป้องกันภัย เพราะบางครั้ง เงินก็ช่วยป้องกันภัยได้เช่นเดียวกัน เพราะมีส่วนหนึ่งไว้ป้องกันภัย เพื่อสวัสดิภาพของตัวเอง

ง....

ส่วนที่ ๔ ให้ ทำพลีกรรม ผลกรรมนี้คืออะไร ? พลีกรรมคือ การใช้จ่ายที่หมดไปเพื่อการบูชา มี ๕ อย่างด้วยกัน คือ

๑)....

บำเพ็ญญาติพลี ญาติพลี แปลว่า สงเคราะห์ญาติ
เรามีญาติพี่น้อง เราต้องสงเคราะห์ญาติพี่น้อง ญาติพี่น้อง
ของเรา ญาติพี่น้องของภรรยา ญาติพี่น้องของแม่ ญาติพี่น้อง
ของพ่อ ซึ่งเรามีญาติต้องสงเคราะห์ญาติ กุว่าญาติคนใดตกทุกข์
ได้ยาก เราจะสงเคราะห์ได้ก็สงเคราะห์ไป ที่เรียกกันว่า ญาติ-
พลี ในมงคลสูตร พระพุทธเจ้า ตรัสไว้ว่า เหตุที่จะให้ถึงความ
เจริญของคน มีอยู่ข้อหนึ่ง คือ ญาติสังกะ แปลว่า ต้อง
สงเคราะห์ญาติ คนที่สงเคราะห์ญาติ คนที่เอาพี่เอาน้องนั้น
ชีวิตมีแต่ความเจริญ ข้อนี้ก็บำเพ็ญญาติพลี

๒)....

อติถิพลี คือ ต้องบริจาคไปเพื่อการรับแขก เมื่อมี
แขกมาหา อากันตุงะมาเยี่ยมเยียนเรา เราต้องใช้ทรัพย์สิน
เงินทองคอยต้อนรับแขก ต้องบำเพ็ญอติถิพลี ก็คือ ต้องใช้
เงินส่วนหนึ่งสำหรับไว้ต้อนรับแขก

๓)-๔)....

ประการที่ ๓ และ ๔ ต้องบำเพ็ญ เทวตาพลี และ
บุพพเปตพลี คือ บุชาคุณของเทวดาและทำบุญอุทิศผู้ตาย

เทวดานี้หมายถึงผู้ที่ประกอบด้วยเทวธรรม หรือสัตว์โลกที่เกิด
ขึ้นในภุมิที่สูงกว่าเรา และท่านเหล่านั้นได้ทำคุณทำประโยชน์
แก่โลกมนุษย์ ตายไปแล้วเกิดในสวรรค์ เราก็ต้องบูชา อย่าง
ที่คนไทยเราบูชาพระสยามเทวาธิราช เราไหว้พระภูมิเจ้าที่เจ้า
ทาง อันนี้เป็นเทวตาพลี พระพุทธเจ้าท่านตรัสไว้ว่าเทวตา
มีจริง และก็สอนไว้ด้วยว่าต้องบำเพ็ญเทวตาพลี หรือบรรพบุรุษ
ของเราที่อุทิศชีวิตเพื่อชาติปกป้องแผ่นดิน อดีตบรรพบุรุษที่
ต่าง ๆ ที่ท่านเสียสละเพื่อชาติบ้านเมือง บุคคลที่สละชีวิตเลือด
เนื้อปกป้องแผ่นดิน และเขาเหล่านั้นได้ล้มหายตายจากไปแล้ว
เราสร้างอนุสาวรีย์ไว้ให้ ปีหนึ่งต้องทำบุญให้ ซึ่งรวมทั้ง
บุพการีชนของเรา ปีหนึ่งต้องทำบุญให้ บูชาคุณงามความดี
แก่ท่านเหล่านั้น เรียกว่า เทวตาพลี และบุพพเปตพลี

๕)....

ราชพลี ราชพลีนั้น ก็คือส่วนหนึ่งต้องบำรุง
พระราชา ในสมัยก่อนนั้น คือบำรุงราชอาณาจักรบำรุงพระ-
ราชา ที่เรียกว่า ราชพลี สมัยปัจจุบันก็คือการเสียภาษีอากร

การบำรุงประเทศชาติ การเสียสละ เพื่อชาติบ้านเมือง หรือ เพื่อส่วนรวม เรียกว่า ราชพลี การประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ เหล่านี้ เป็นหลักของพระพุทธศาสนา ที่พระพุทธเจ้าท่านตรัสสอนไว้

จ....

และส่วนที่ ๕ เราต้อง ฟังไว้ ท่านใช้คำว่า ฟังไว้ ก็คือ ต้องบำเพ็ญบุญนิธิ คนเราทุกคนเกิดมาแล้วต้องตาย เรามีเงิน ถ้าไม่ทำบุญ เงินที่เราได้อยู่ สมบัติที่มีอยู่ก็เป็นของประจำโลก พระพุทธเจ้าจึงตรัสสอนว่า ฟังทำบุญนิธิ หมายถึงว่า สั่งสมบุญไว้ เพื่อเราจะได้ไปใช้ในโลกหน้าต่อไป เพราะชีวิตเกิดมาในโลกนี้ เราไม่มีสิทธิ์อยู่ในโลกนี้ตลอดกาล เราอยู่กันตลอดชั่วอายุขัย อายุขัยของมนุษย์ก็แค่ ๗๕ ปี จะเกินบ้างขาดบ้างก็เป็นส่วนน้อย แต่โดยถัวเฉลี่ยแล้ว เราอยู่กันได้ไม่เกิน ๗๕ ปี เราต้องตาย ฉะนั้นเวลาของชีวิตเราอยู่ได้เพียงแค่นี้ ตายแล้วเราเอาอะไรไปได้บ้าง? เวลาเราไปรดน้ำศพ จะเป็นมหาเศรษฐี หรือศพใคร ๆ ก็แล้วแต่ ไม่ใช่หมายถึงว่า

เราไปล้างบาปให้คนตายหรือไปขอขมาลาโทษ บัณฑิตสมัยก่อน
นั้น ท่านฉลาด ท่านทำเป็นปริศนาธรรมสอนคนเป็น เพื่อ
ให้คนเป็นได้ไปคิดว่า คนตายนี้เอาอะไรไปได้บ้าง คนตายก็แบ
มือข้างขวาซีก ๆ ให้เรารคน้ำลงไป ในมือไม่มีอะไรเลย สมบัติ
สักชิ้นก็ไม่มีในมือเงินสักบาทก็เอาไปไม่ได้ เป็นการเตือนใจว่า
ตายแล้ว เอาอะไรไปไม่ได้ มนุษย์จะเอาไปได้ก็บุญเท่านั้นที่จะ
ติดตนไปได้ บุญกับบาป ๒ อย่าง สมบัติที่เป็นสิทธิของเรา
มันจะวิบัติหมดสิ้นทันทีที่เราสิ้นลมหายใจพอตายก็พ้น อย่างที่
เราบัญญัติกฎหมายไว้ชัดเจน จะเป็นกฎหมายเกี่ยวกับเรื่อง
สมาคม เกี่ยวกับเรื่องมุนีเกี่ยวกับเรื่องอะไร ๆ ก็แล้วแต่
บุคคลจะพ้นจากสภาพสมาชิก จะหนีไม่พ้นข้อหนึ่งคือ ตาย
ตายเมื่อไรพ้นจากสมาชิกภาพทันที เราเกิดมาในโลกนี้ก็เหมือน
กันสิทธิที่เราจะมีในสมบัติ มีชีวิตเท่านั้น ตายแล้วก็หมดสิทธิ
สมบัตินั้นก็จะเป็นของคนอื่นต่อไป ไม่ได้เป็นของตน พระพุทธ-
องค์จึงตรัสสอนว่า ฟังบำเพ็ญกุศลไว้ คือสั่งสมบุญไว้ ถ้าไม่
ทำบุญไว้ก็เหมือนไม่ได้อะไรเลย บุคคลที่ทำบุญไว้มาก ก็ถือว่า

คนนั้นได้ประโยชน์ในโลกนี้มาก   ตายแล้วได้ประโยชน์มาก
เพราะทำประโยชน์ไว้เยอะ   ทำบุญไว้เยอะ   บุญก็เป็นสมบัติ
ติดตนไปสู่โลกหน้า   นี่เป็นหลักที่พระพุทธเจ้าท่านตรัสสอนไว้
ถึงการบริโภคให้เป็นสุขที่เรียกว่า โภคสุข   หรือความสุขที่เกิด
ขึ้นจากการใช้ทรัพย์

๔.๓

ประการที่ ๓ อนณสุข   ซึ่งแปลว่า   ความสุขที่เกิดขึ้น
จากความไม่เป็นหนี้   “อณาทานิ ทุกฺขิ โลกเ”   ความเป็นหนี้เป็น
ทุกข์ในโลก   ฆราวาสผู้ครองเรือน   ถ้าไม่เป็นหนี้ก็เป็นสุขในโลก

๔.๔

ประการที่ ๔ อนวัชชสุข   คือความสุขที่เกิดขึ้นจาก
การประพฤติปฏิบัติชอบ   คือการประกอบกิจการงานที่ไม่มีโทษ
ถ้าเราทำดี   ทำชอบ   ประพฤติในสิ่งที่ชอบ   ชีวิตก็เป็นสุข

นี่เป็นความสุขของภคทัสถ์ผู้ครองเรือนที่พระพุทธองค์
ท่านตรัสไว้ในหลัก ๔ ประการ   การที่เรามีชีวิตอยู่   ถ้าเราใช้

เงินให้หมดไปใน ๔ ทางนี้ ตามที่พระพุทธเจ้าท่านตรัสไว้
ทุกคนก็ไม่เป็นทุกข์ แต่ถ้าไม่เป็นไปตามหลักที่ได้กล่าวมาแล้ว
เราก็จะรู้สึกเสียกายเป็นทุกข์ว่า มีเงินแล้วใช้เงินไม่เป็น ทรัพย์
สิ้นเงินทองหมดไปโดยไม่มีประโยชน์ แล้วเราก็รู้สึกเสียกาย
เสียกายแล้วก็เป็นทุกข์ ถ้าเราใช้ให้เป็นประโยชน์หมดไปก็เป็น
สุข นี่คือความสุขที่พระพุทธองค์ท่านตรัสไว้

๕...

ฉะนั้น การปฏิบัติธรรมในพระพุทธศาสนา ก็คือ
การนำคำสอนของพระพุทธเจ้ามาใช้ มาประพฤติกปฏิบัติให้
ถูกต้อง และให้เป็นไปพร้อมทั้งกาย วาจา ใจ ตามอริยมรรค
ที่วางไว้

๕.๑....

ทางกาย คือ การประกอบกิจการงานต่างๆ คนทุกคน
เกิดมาต้องทำงาน และการทำงานนั้นแหละก็คือการปฏิบัติธรรม
อย่าเข้าใจว่า การปฏิบัติธรรมคือการไม่ทำอะไร เราจะทำงาน

อะไรก็แล้วแต่ ที่เป็นงานสุจริต เป็นสัมมากัมมันตะ ก็ถือว่าเป็นการปฏิบัติธรรมทั้งสิ้น แม้แต่คนชุกดินทำไร่ไถนา ระหว่างทำไร่ไถนานั้น ก็ถือว่าเป็นผู้ปฏิบัติธรรม บางคนไถนา ในสมัยพุทธกาล มีตัวอย่างอุบาสกคนหนึ่ง ไถนาไป จิตบรรลุดังฌาน บรรลุฌานระหว่างไถนา การทำงานทุกชนิดคือการปฏิบัติธรรม แต่ว่าให้เราทำงานที่ปราศจากโทษ และทำงานนั้น ถ้าเราทำด้วยความขยันหมั่นเพียร ความขยันก็คือธรรมะ ความขยันคือ อุฏฐานะ หรือวิริยะที่พระพุทธเจ้าท่านตรัสสอนไว้ แม้จะหนาว จะร้อน จะเหนื่อยยาก มีอุปสรรคอย่างไร เราก็อดทนได้ ความอดทนนั้นแหละคือธรรม เป็นธรรมะเช่นเดียวกัน เป็นขันตธรรม ฉะนั้นการประกอบกิจการงานต่างๆ ที่เราทำกันอยู่ก็คือเราปฏิบัติธรรมะอยู่แล้ว ถึงจะไม่โกไปวัด เราก็ได้ชื่อว่า เป็นผู้ปฏิบัติธรรม และปฏิบัติธรรมที่เป็นประโยชน์แก่ชีวิตของเรา คือการปฏิบัติธรรมทางกาย

๕.๒....

การปฏิบัติธรรมทางวาจา ก็คือ การใช้วาจาในทางที่
ชอบ พูดคำสัตย์คำจริง พูดในสิ่งที่เป็นประโยชน์ พูดในสิ่ง
ที่มีสาระ อย่างนี้เรียกว่า ปฏิบัติธรรมทางวาจา

๕.๓....

ส่วนปฏิบัติธรรมทางใจ คือการพัฒนาใจเราให้สูงขึ้น
เช่นชีวิตของเรา มีความตระหนี่ถี่เหนียวแน่น เห็นแก่ตัว เรา
ก็ฝึกจิตของเราให้เสียสละด้วยการให้ทาน จิตของเราเต็มไปด้วย
ด้วยความเบียดเบียน เราก็รักษาศีล จิตของเราฟุ้งซ่านก็ทำให้
สงบด้วยภาวนา ยกจิตให้สูงขึ้น ไม่ให้ตกต่ำ ให้สูงขึ้นด้วย
คุณงามความดี พัฒนาจิตใจไว้อยู่เสมอ อย่างนี้เรียกว่า ปฏิบัติ
ธรรมทางใจ สูงขึ้นไป คือ การเจริญสมณะ การเจริญวิปัสสนา
ก็ถือว่าเป็นการปฏิบัติธรรมทางใจ

พุทธศาสนิกชนผู้ปฏิบัติธรรม ถ้าเป็นไปพร้อมด้วย กาย
วาจา ใจ ทั้ง ๓ ทางนี้ แม้ยังมีชีวิตอยู่ในโลกปัจจุบัน บุคคลก็
ยกย่องสรรเสริญ แม้ตายจากโลกนี้ไป ก็ย่อมได้รับความบันเทิง

ในโลกสวรรค์ ดังที่พระพุทธองค์ได้ตรัสไว้ ซึ่งอาตมาได้ยกมา
เป็นนิกเขปบท อรรถาธิบาย เพื่อเป็นประโยชน์แก่ท่านทั้งหลาย
หวังว่าคงจะเป็นประโยชน์ในการประพฤติปฏิบัติธรรมบ้างพอ
สมควร

อาตมาได้ใช้เวลาของการแสดงพระธรรมเทศนา มา
สมควรแก่เวลา

เอวัง ก็มีด้วยประการฉะนี้
